

Dzīmtas īpašums uzliek pienākumus

Diāna un Edgars Pētersoni Lapmežciema *Jaunlīdumos* ir īstenojuši divus *LEADER* projektus un tikuši pie 150 m² siltumnīcas un žoga, kas no meža zvēriem pasargā 1,2 ha augļu dārza. Tā kā pie *Jaunlīdumu* saimniekiem nebiju cietojies vairākus gadus, saruna izvērtās plašāka.

Kāpēc ir jēga pūlēties

Iepazīstinādama ar jaunieguvumiem, Diāna pati filozofiski pamato visas saimniekošanas jēgu — dzīmtas īpašumu pienākas pēc iespējas labi apsaimniekot. Kā citādi? Viens mūsdienīgs veids, kā piepildīt labas ieceres, ir rakstīt projektus. Diāna un Edgars nav pirmoreiz ar pīpi uzjumta, pirms gadiem desmit jau apciemoju viņus saistībā ar *SAPARD*, iepazīnos arī ar jauno brīvdienu māju. Tagad pienākusi *LEADER* projektu kārtā.

Siltumnīcu var redzēt pa gabalu, arī zaļais žogs ir pamanāms. Tā malā — Šlīteres Zilo kalnu krauju, pa kuru rāpjas augšā mežacūku bari — neticami, gatavās tīģercūkas! Šī iemesla dēļ augļudārzs nīkuļojis. Tagad beidzot ir jēga stādīt ābelītes un atjaunot ogulājus, jo nu tie būs drošībā!

Saimniecības pamatu pamats ir gaļas liellopi. Augļi, ogas, dārzeni un brīvdienu māja kopā veido apmēram piektdaļu visu ieņēmumu. Taču arī tas ir svarīgi.

Āboli, upenes, gurķi un tomāti

Vai atjaunojamajā dārzā vairāk būs ābeļu vai ogu krūmu, saimnieki vēl nav izlēmuši. Priekšroku dos ābelītēm, kuru augļus var uzglabāt ziemā. Upeņu šķirnes Diāna un Edgars vēl pēta, lai izprastu, kādas te labāk augtu. Ja labi veiksies, tad vajadzēs vēl jaunu dārzu un tāpat arī žogu, — saimnieki jau domā nākotnē. «Papriekš noteikti būs žogs, tikai tad stādīsim! Citādi viss darbs vējā, to jau pieredzējām,» saka Diāna. Un žogs gauži noderētu arī kartupeļu laukam, zemenēm... Ja pavērsies tāda projektu iespēja, tad Diāna un Edgars noteikti mēģinās.

Domu par lielāku siltumnīcu *Jaunlīdumu* saimnieki lolojuši jau labu laiku. Kamēr tādas nav bijis, kaut kā iztikuši ar mazažām, kas ļauj audzēt gurķus un tomātus tikai pašu vajadzībām. Bioloģiskos augļus un dārzenus iecienījuši brīvdienu mājas pastāvīgie klienti, rosinot domas par gruntīgāku būvi.

Ne Diāna, ne Edgars paši nav tirgus braucēji. Diāna skaidro: «Reizēm ir tā — aizbrauc, pārdod dažus kilogramus savas produkcijas, iztērēta tikai degviela un laiks. Bet, ja pilsētnieks laikus pasūta, man vajadzētu to un to, tik un tik, tas ir pavisam kas cits. Arī tie, kas brauc vasarās pie mums uz brīvdienu māju, allaž nopērk dārzenus, pat trim četrām dienām uz priekšu.»

Tā kā celtnieki siltumnīcu pabeidza tikai pērn maija un jūnija mijā, tad arī tomāti, gurķi un paprika tika zemē vēlāk, nekā būtu vajadzējis, bet to atsvēra ilgais, siltais rudens. Pēdējos tomātus *Jaunlīdumu* ļaudis novāca valsts svētkos 18. novembrī. Zaļos vēl lika gatavināt, daļu papildīja arī burkāns. Pavaicāju, vai saimnieki nedomā par apkuri. Tas atkal ir rūpīgi apsverams jautājums, jo noteikti saistās ar papildu izmaksām.

Mazliet par skaitļiem

Pirms diviem gadiem projekti uzsākti, nu abi ir pabeigti. Lai uzbūvētu žogu 1,2 hektāru augļudārzam, *Jaunlīdumu* saimniekiem sākotnēji bija jāapmaksā visu materiālu iegāde. Pēc tam, kad Edgars pats uzbūvēja žogu un lauku atbalsta dienests (LAD) pieņēma projektu, saimniecības kontā ieskaitīja ES finansējuma atbalsta daļu — 50% ieguldītās summas. Savukārt siltumnīcas iegādei un uzstādīšanai saimniekiem vajadzēja samaksāt pusi vajadzīgā finansējuma. Otru pusi kā ES

LEADER projekta atbalstu ar darījuma konta palīdzību darbu veicējam — SIA *Siltumnīcas* — pārskaitīja LAD. PVN būvniecības izdevumiem piemēroja reverso nodokļa atmaksu.

Diāna un Edgars atzīst, ka liels atspaidis ir tas, ka tagad, projektu īstenojot, jāsamaksā sava daļa — puse naudas. Agrāk vajadzēja samaksāt visu un tad gaidīt, kamēr otru daļu atmaksā. Līdz ar to, ja savu daļu spēj nodrošināt, tad nav jāņem bankā kredīts.

Sapņi jāpiepilda

Saimnieki jau tagad apcer, cik labi būtu vēl viens iežogots augļu dārzs un otra tikpat liela siltumnīca. Vai atkal ar projektu palīdzību? «Noteikumi mainās, jāķer izdevība,» saka Edgars. «Kad rakstījām šos abus projektus, tad to varējām darīt kā lauksaimnieki. Pēc pašreizējiem nosacījumiem mums vajadzētu būt mājražotājam. Skatīsimies.» Diāna saka lielu paldies Guntai Abajai no *Ziemeļkurzemes biznesa asociācijas*, kas iepazīstinājusi ar šādu iespēju, aicinājusi uz semināriem, tāpat arī pateicība LAD speciālistiem, kas ir atsaucīgi un izpalīdzīgi, pacietīgi izskaidro visu nesaprotamo. «Ja labi padodas grāmatvedība, tad uzrakstīt projektu nav grūti. Neteikšu, ka šajā ziņā esmu izcila, bet galā tiku. Un vēl — šie projekti nebija lieli, iztikām ar savu naudu bez bankas atbalsta,» Diāna piebilst.

Tātad mudinām arī citus piepildīt savus sapņus!

Pieredze un pleca sajūta

Mājražotāju saimē *Jaunlīdumu* saimnieki oficiāli vēl nav, toties ir biedri Bioloģiskās lauksaimniecības asociācijā, Gaļas liellopu biedrībā un Vides veselības saimē. Tieši no tās Diāna 2008. gadā piedalījās pieredzes apmaiņas braucienā Austrijā, un tur redzētais lika daudz ko pārdomāt. «Mums Latvijā neļāva savā mājā gatavotu produkciju tirgū pārdot. Bija jāmeklē aplinkus ceļi, kā to izdarīt. Tur, Austrijas kalnos, redzējām mazas saimniecības, kur nelielās virtuvītēs cep maizi, kliņģerus un kūkus, gatavo ievārijumus, audzē vienu bulli gadā, tad to nokauj, saulē vai dūmos izžāvē un pārdod ka delikatesi. Ciemojāmies saimniecībās, kur slaucamas aitas ganās nelielos baros, kur saimnieki taisa aitu sieru, desas, un viņiem ir sava iztikšana. Mūsu mājražotājiem mēģināja iestāstīt, ka Eiropas Savienībā tā nedrīkst. Bet Austrija taču arī tur ir! Tā sapratām, ka varam nodarboties arī ar mājražošanu.»

Diāna arī priecājas, ka bioloģiskie zemnieki mūsu novadā katru gadu nāk klāt un ka tieši viņu puse varētu kļūt pavisam zaļa. Lai minam kaut vai Ludevīkus Cirstēs un Lienīti Iesalnieci Dūmelē. Uz manu jautājumu, vai viegli būt bioloģiskajam zemniekam, Edgars atbild, ka tas jau pats no sevis izdodas. Tas ir dabiskais dzīves un saimniekošanas veids, kā tam arī vajadzētu būt. Vienīgi *papīri* jākārt. Diāna, kas ar to arī nodarbojas, papildina: «Sertifikācijai un pārskatam jābūt katru gadu. Tāpat ir prasības pēc ražošanas plāna, stingras lauku vēstures, atsevišķā uzskaitē jāuzrāda ne tikai pārdotais, bet arī iepirktais». Interesējos, vai to visu var *pa vadiem* nokārtot, un Diāna atbild apstiprinoši, piebilstot, ka *Bite* nodrošina labus interneta sakarus.

Lauksaimnieciskā ražošana jeb Kā bērnu hokejā

Gaļas liellopu audzēšana ir saimniecības pamats. Ganāmpulkā pavisam ir ap 30–40 galvu, šogad varētu būt nedaudz vairāk. Uzturēt lielāku saimi ierobežo zemes platība.

Pieminot piena cenas lejupslīdi, Diāna atceras, kas pieredzēts, teju gadsimta ceturksni strādājot lauksaimniecībā. «Ir bijuši kāpumi un kritumi, esam nodevuši pienu par kapeikām, subsīdiju tad nebija. Ar piena lopkopību, ar padsmi govīm

vien ģimeni nevar uzturēt. Un vienmēr esi piesiets pie govs astes.

Esam turējuši sivēnmātes, šķīta, ka būs stabils pieprasījums pēc gaļas, sivēniem. Uznāca Āfrikas cūku mēris, cena nokritās — par dzīvsvara kilogramu līdz 40 santīmiem. Tā mums cūkkopība beidzās.

Jā, ar gaļas lopiem tāpat ir smags darbs, bet mūsu apstākļos tas ir labākais. Tagad gan piena lopkopjus mudina pāriet uz gaļas govju audzēšanu, bet es neņemos teikt, kas notiktu, ja tā notiktu vairākumā gadījumā. Var nākt nākamais pagrieziena un viss pavērsties otrādi. Jārēķinās, ka lauksaimniecība ir neprognozējama, cenas — nestabilas.»

Edgars tam piekrīt, sakot, ka šādu «politikā» var salīdzināt ar to, kā bērni spēlē hokeju — kur ripa, tur visi metas. Šajā gadījumā ripa ir nauda.

«Nedomāju, ka gaļas liellopi būtu tik droši», Diāna turpina pārdomas, «tirgū ienāk arī kontrabandas gaļa. Tāpat Turcijas tirgus ir diezgan neprognozējams. Latvijā audzētais jau aiziet eksportam. Arī mūsu. Mājražotāju produkcija izmaksā dārgi, un cik Latvijā ir tādu, kas var atļauties dārgi pirkt? Veikalu plauktos labu liellopu gaļu neredz.»

Jaunlīdumu lopi nonāk izsoļu namā, no turienes — Eiropas Savienībā un vēl tālāk, piemēram, Turcijā. Diānas un Edgara ģimene pārsvarā arī ēd savu liellopu gaļu — pieraduši un garšo.

Brīvdienu māja nav viesu nams

SAPARD projektā tapusi brīvdienu māja nemaz nav nākusi viegli. Diāna atceras: «Toreiz bankas aizdeva naudu ar ļoti augstiem procentiem. Paņēmām *Latvijas Krājbankā* kredītu, maksājām turpat 10%, kā godīgiem maksātājiem mums pēc kāda laika samazināja likmi līdz 9%, bet tad šis skaitlis uzauga teju līdz 20%. Par laimi labi padomdevēji mums ieteica pāriet uz eiro. Uzreiz procenti nokrita uz nepilniem 4%. Bijām ņēmuši kredītu uz 10 gadiem, atdevām gandrīz uz pusi ātrāk.»

Nu jau mājai izveidojies pastāvīgu klientu loks, kas pārsvarā ir Latvijas ģimenes, gan latvieši, gan krievi, pa vidu trāpās arī kāds ārzemnieks. Sezona — tas ir jūlijs, augusts un septembris. Arī pavasarī putnu vērotājiem vajadzīgas naktsmājas. Ja šajā gadalaikā būtu kādi pasākumi, tad ciemiņu būtu vairāk.

Pa druskai nāk klāt arī jauni klienti, un tie ir arī jāaudzina. Brīvdienu māja nav viesu nams. Tas nozīmē — pirms brauc uz *Jaunlīdumiem*, jāpiezvana, jāpaaugstinās, vai māja ir brīva. Diāna skaidro: «Pie mums nav numuriņu. Te nav un nebūs tā, ka kopā būs sveši, nepazīstami cilvēki. Jāņem visa māja. Pamazām jau klientiem izpratne rodas.»

Vides izglītība darbībā

Atceros, kā '*Koniki Polski*' savvaļas zirgus svinīgi ielaida *Jaunlīdumu* īpašumā, piedaloties toreizējam Dundagas pašvaldības vadītājam Austrim Kristapsonam. Pa šiem gadiem no sākotnējā septiņu zirgu bara tas vienu gadu pat izaudzis līdz divdesmit. Pēc līguma vismaz puse pieauguma jādod prom uz citām saimniecībām, un Edgars ar Diānu atzīst, ka tik daudz pašiem arī nevajag. Patlaban teritoriju apdzīvo trīs lielie zirgi un divi kumēļi. Bet kāds no zirgiem atlec labums? Pašu saimnieku un viesu, sevišķi bērnu priekam! Te gan jāņem vērā svarīgs apstāklis — šis nav zvērudārzs, kur zirgi redzami uz pieprasījumu. Zirgi ir tramīgi, un vasarā, karstā laikā, kad dunduri kož, tos ir grūti uziet. Tas ceļotājiem jāskaidro.

Sarunājoties atceros, ka pirms vairāk nekā 20 gadiem kādā franču vides žurnālā lasīju par plašu pētījumu viņu skolās, kas atklāja, ka liela daļa pilsētu skolēnu neapzinās sakarību starp veikalā nopērkamu pienu un govī. Izrādās, ka pie mums tagad ir līdzīgi!

Edgars uzteic Rīgu, kas rīko pasākumu *Lauki ienāk pilsētā*, tomēr *Jaunlīdumu*

saimnieki pārliecinās, cik liela Latvijā var būt nezināšana. Diāna atstāta vairākus kuriozus. Reiz astoņus deviņus gadus vecs puīšelis rāda uz govi un prasa vecaimammai: «Omīt, omīt, kas tas par lielu suni?!» Cits notikums. Viesu ģimenes bērns redz, kā teliņš zīž pupu. Diāna stāsta, ka teliņš dzer pieniņu, kas ir teliņa mammai, govij. Nē, bērns nepiekrīt, piens ir veikalā. Diāna atkārto, ka piens ir gotiņai, gotiņu izslauc, un piens ir produkts, kas vēlāk nonāk veikalu plauktos. Bērns skatās un klausās lielām acīm un ausīm. Vēl līdzīgs atgadījums. Diāna iet uz dārzu, un līdzī tek bērns, kas šurp braucis jau četrus piecus gadus, no zīdaiņa vecuma. Prasa, kurp saimniece iet. Diāna atbild, ka pēc kartupeļiem. «Ā, uz veikalu?» Diāna saka «nē», paņem dakšas un izrok pārsteigtā bērna acu priekšā bumbuļus. Bērnam liels brīnums. Kā, no zemes? Pēc tam visas dienas skraidījies pakal.

Ar pieaugušajiem reizēm grūtāk saprasties. Diāna atceras piedzīvoto: «Lietaina vasara. Iepriekš pa telefonu ceļotājiem stāstu, ka atrodamies dziļi laukos, visapkārt dubļi, lai paņem līdzī gumijas zābakus. Pilsētnieki atbrauc — abām mammām kājās augstpapēžu kurpes, papēži duras zemē... Neapmierinātas, ka nav bruģa. Bet bērni, tā no 4 līdz 6 gadu vecumam, ieraudzījuši lielu peļķi, ar jaunām kurpēm iekšā, visi nobradājas līdz ceļiem, viens pat ar dibenu iesēžas. Mammās piepūtušās, nerunā, bet bērni laimīgi. Bija arī tāda ģimene, kas pieprasīja rotaļu laukumu. Labi, mēs vēlāk arī uztaisījām. Bet pilsētās taču ir! Tad jābrauc uz Ventspili.»

Un kā ar *planšetēm*, viedtālruniem? Izrādās, ka uz *Jaunlīdumiem* pārsvarā brauc cilvēki, kuru telefoniem ir LMT pieslēgums, bet tas Lapmežciemā diez ko *nevelk*. Tā ka jāiet vien dabā.